

Departementaal Informatieplan OCW 2023 – 2028

Versie 1.0

Datum	8 november 2023
Status	Definitief
Onze referentie	42229671

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doel meerjarig departementaal informatieplan OCW

Dit is het departementaal informatieplan van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). De basis ervoor is het *Besluit CIO-stelsel Rijksdienst 2020*¹. Dit informatieplan is onderdeel van een totaalpakket informatieplannen van alle departementen dat aan de Tweede Kamer wordt verstuurd. De CIO Rijk stelt hierbij een overkoepelende rijksbrede beschouwing op.

Digitale middelen zijn inmiddels vitaal voor het functioneren van onze samenleving. De coronapandemie heeft ons dit versterkt laten ervaren. Het informatieplan OCW geeft inzicht in onze belangrijkste ontwikkelingen en plannen op het gebied van digitalisering en de opgave waar we voor staan. Het biedt inzicht in de prioritaire doelstellingen van de informatievoorziening van het departement. Dit inzicht biedt de mogelijkheid synergie te creëren en waar nodig werkzaamheden bij OCW te prioriteren.

Het informatieplan wordt jaarlijks bijgesteld als gevolg van de snelle technologische ontwikkelingen, de daarbij behorende (politieke) verwachtingen en de noodzakelijke vervangingen van de bestaande infrastructuur, die aan steeds hogere eisen moet voldoen. Het informatieplan is daarmee de richtinggevende schakel tussen de langetermijnvisie op I-gebied van OCW en de jaarplannen van de dienstonderdelen van OCW.

1.2 Achtergrond

De schotten tussen domeinen en sectoren worden fluïde. Vijftien jaar geleden kenden onderwijssectoren en cultuurdomeinen hun eigen beleid en waren er grote verschillen tussen de wijze waarop de informatievoorziening was georganiseerd. Sindsdien is steeds meer gekeken naar gemeenschappelijkheid, waarbij er ook steeds meer wordt samengewerkt. Bijvoorbeeld bij onderwijs tussen de sectoren po/vo en mbo/ho. En bij cultuur tussen archieven, bibliotheken, musea en cultuurmakers. In de toekomst zal dit sturen op samenhang nog versterkt worden. Daartoe is intern onder meer de Stuurgroep Digitalisering opgericht, waarin alle beleidsdirecties vertegenwoordigd zijn.

1.3 Samenvatting

Het informatieplan OCW 2023-2028 beschrijft welke eisen de maatschappelijke opgave en het beleid van OCW stellen aan de informatievoorziening en digitalisering. De geprioriteerde doelstellingen zijn impliciet gekoppeld aan de *I-strategie Rijk* en expliciet aan de *Werkagenda Waardengedreven Digitaliseren*. Er is nog geen koppeling gemaakt met de *Werkagenda Digitale Samenleving*, omdat deze nog onvoldoende is uitgewerkt tot actielijnen.

De vier geprioriteerde doelstellingen zijn:

1. Voldoende niveau van informatieveiligheid om bestand te zijn tegen cyberaanvallen.
2. Het zijn van een open en transparante overheid en open en transparante publiek bekostigde instellingen.
3. Meer waarde creëren met data.
4. Verantwoord omgaan met nieuwe technologieën (onder andere met een focus op AI).

¹ Kamerstuk 26643, nr. 739

De doelstellingen zijn gelijk gebleven aan het informatieplan OCW van vorig jaar. De doelstelling voor verantwoord omgaan met AI is geactualiseerd, in verband met nieuwe ontwikkelingen in generatieve AI.

De vier geprioriteerde doelen zijn zowel voor het veld als voor concern OCW uitgewerkt tot veranderopgaven. Bij het veld gebeurt dit door de relatie te leggen met vastgesteld beleid en projecten, zoals projecten vanuit het Groeifonds. Voor concern OCW door de relatie te leggen met de interne plannen van de dienstonderdelen. De veranderopgaven voor concern OCW worden hier verder toegelicht waarbij tevens de relatie wordt gelegd met de Rijksbrede eisen.

Bij de Dienst Uitvoering Onderwijs, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het Nationaal Archief, de Inspectie van het Onderwijs en de Koninklijke Bibliotheek² is op basis van hun interne informatieplannen vastgesteld dat zij de volgende gemeenschappelijke veranderopgaven hebben:

- Inrichten van de informatiehuishouding.;
- *Compliance by design* (systematische aanpak voor het integreren van vereisten uit regelgeving).
- Maken van afspraken over gebruik digitale identiteit.
- Een generieke infrastructuur en uniforme dienstverlening.

In de bijlage staat hoe deze veranderopgaven aansluiten bij de *Werkagenda Waardengedreven Digitaliseren*.

Als ministerie hebben we ook een rol in het versterken van de digitale samenleving in het Caribisch deel van het Koninkrijk. De concrete invulling van onze rol vindt plaats in de interne plannen van de dienstonderdelen.

We moeten alert blijven op alle ontwikkelingen op het gebied van digitalisering. Deze ontwikkelingen gaan snel, waardoor het nodig is om het overzicht en inzicht te bewaken.

In de financiële paragraaf verwijzen we naar reeds gepubliceerde cijfers.

1.4 Uitgangspunten

De volgende uitgangspunten zijn gehanteerd bij het opstellen van het departementaal informatieplan:

- Het informatieplan OCW verwijst naar vastgesteld beleid. De motivatie voor dit beleid wordt opgeschreven in beleidsbrieven. Dit informatieplan is beknopt en bevat geen motivatie van de keuzes. Hiervoor wordt verwezen naar de betreffende beleidsbrieven.
- Het informatieplan OCW bevat vier prioritaire doelstellingen, die gelden voor zowel het veld als voor concern OCW.
- De geprioriteerde doelen worden voor het veld en voor concern OCW apart uitgewerkt tot veranderopgaven.
- De veranderopgaven voor het veld leggen de relatie met beleidsprojecten.
- De veranderopgaven voor concern OCW leggen de relatie met de interne plannen van de dienstonderdelen.
- Bij de veranderopgaven is beschreven welke resultaten verwacht worden. Dit geeft aan wat er moet veranderen, echter niet wanneer. Daadwerkelijke prioritering en planning van activiteiten vindt plaats binnen de dienstonderdelen.
- Het informatieplan OCW is vooral bedoeld om samenhang te creëren en richting te geven aan de samenwerking. Hiermee is het ook selectief; er zijn veel meer doelstellingen met bijbehorend beleid, programma's en activiteiten. Daarom zal het informatieplan OCW ook

² KB is geen dienstonderdeel, maar werkt samen met de dienstonderdelen op het gebied van het informatieplan.

geen uitputtend beeld geven van alle ontwikkelingen op gebied van de informatievoorziening.

- Het informatieplan OCW is in ontwikkeling. Het is belangrijk dat geleerd wordt van ervaringen. Er zal verder gewerkt worden aan samenhang en concreetheid.
- Gekozen is om de opzet van vorig jaar zo veel mogelijk te blijven hanteren. In Bijlage 1 bij dit informatieplan staat een overzicht van onze stelsels, en in Bijlage 2 is een overzicht geschetst van de actielijnen in de Werkagenda Waardengedreven Digitaliseren waarbij OCW aan zet is, dan wel betrokken is. Bijlage 3 bevat het overzicht uit de planningsbrief 2023 met beleidsbrieven en reacties met een I-component.

1.5 Maatschappelijke opgave OCW

De maatschappelijke opgave van OCW is om bij te dragen aan een slim, vaardig en creatief Nederland. Een land waar je jezelf mag en kan zijn. Een land waar iedereen mee kan doen. Waar je de vrijheid hebt om je te ontwikkelen en te uiten. Als iedereen een gelijke kans krijgt, dan kan al het talent in Nederland bloeien. Van de handigste handen tot de knapste koppen.

Voor het realiseren van de opgaven om bij te dragen aan een slim, vaardig en creatief Nederland heeft OCW stelsels ingericht. In de stelsels is veel autonomie voor de afzonderlijke instellingen.³ Onderwijs-, cultuur- en wetenschapsinstellingen zijn zelf verantwoordelijk voor de inrichting van hun informatievoorziening. OCW stelt beleid, kaders en wetgeving op, zorgt voor financiering van de instellingen om hun taak uit te voeren en ondersteunt ontwikkelingen waar nodig. Er zijn samenwerkingsorganisaties in het onderwijs, zoals Kennisnet, SURF, Studielink, Studiekeuze123 en de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) die onderwijsinstellingen helpen met digitalisering in de keten. Het betreft daarbij zowel kennis, architectuur als gemeenschappelijke voorzieningen.

Binnen het cultuurdomein vervullen onder andere het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE) en het Kennisinstituut Cultuur en Digitale Transformatie (DEN) op dit vlak een centrale rol. NDE ontwikkelt gemeenschappelijke voorzieningen voor de erfgoedsector en werkt aan de referentie-architectuur DERA (Digitaal Erfgoed Referentie Architectuur). DEN doet aan deskundigheidsbevordering in de brede culturele en creatieve sector en helpt organisaties met het benutten van de kansen van digitalisering.

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) bekostigt onderwijsinstellingen, zodat zij hun werk kunnen doen. Daarnaast wordt studiefinanciering in de vorm van een beurs of lening verstrekt aan studenten om onderwijs voor iedereen financieel mogelijk te maken. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) voert wettelijke taken uit, zoals het adviseren van medeoverheden, het verlenen van subsidies en beheren van het monumentenregister, en zet kennis en kunde in om de erfgoedzorg van morgen gestalte te geven. Dit doet de RCE samen met iedereen die bij die zorg betrokken is, van overheden tot eigenaren en van restauratiebedrijven tot vrijwilligers.

Daarnaast bevorderen zes cultuurfondsen de doorstroming, vernieuwing en talentontwikkeling, waarbij ze actief zoeken naar verbinding middels subsidies.

Collectiehoudende organisaties als het Nationaal Archief (NA), de RCE en de Koninklijke Bibliotheek (KB) hebben als uitdaging het archiveren en bewaren van cultureel erfgoed, dat voor een belangrijk deel van papier is overgegaan naar digitaal. Het is een hele klus om digitale informatie die als cultureel erfgoed is bestempeld zo op te slaan en te beheren dat ze duurzaam toegankelijk blijft. Het NA heeft hierbij ook een meer adviserende en voorschrijvende rol gekregen voor de

³ Zie Bijlage 1 voor een beschrijving van de stelsels.

aanlevering van digitale informatie die duurzaam moet worden bewaard. In het cultuurdomein beheert de KB de Landelijke Digitale Infrastructuur voor het netwerk van openbare bibliotheken en houdt ze de landelijke digitale bibliotheek in stand. Ze draagt zorg voor de nationale bibliotheekverzameling – fysiek en digitaal – en stimuleert het gebruik ervan door onderzoekers en erfgoedgebruikers. De Inspectie van het Onderwijs (IvHO) en de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed (IOE) houden toezicht op de kwaliteit van het onderwijs, erfgoed en de duurzame toegankelijkheid van overheidsinformatie. De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) investeert in wetenschappelijk onderzoek.

Voor de uitvoering van al deze taken zijn vele ICT-systemen ontwikkeld, geïmplementeerd en aangepast. Met de opgaven van OCW op het netvlies ligt er een forse opgave op I-gebied. Hierbij hebben beleidsdirecties, wetgevers, uitvoeringsorganisaties en toezichthouders ieder hun eigen rol. De chieff information officer (CIO) faciliteert hen bij deze opdracht, door te zorgen voor overzicht en inzicht.

1.6 Informatievoorziening voor de maatschappelijke opgaven

Voor het vervullen van de maatschappelijke opgaven van OCW speelt de informatievoorziening een belangrijke rol. Om de informatievoorziening aan te laten sluiten bij de maatschappelijke opgaven is samenwerking nodig, niet alleen binnen organisaties maar ook ertussen. Hiervoor moet al vroeg in het beleidsproces aandacht worden besteed aan de kansen en risico's van digitalisering voor de samenleving en dit moet leiden tot expliciete keuzes in het beleid.

Daarnaast moet de overheid zelf een betrouwbare, transparante partner zijn bij het uitvoeren van haar taken. Bij al deze taken moet zowel aandacht zijn voor het openbare karakter van de overheidsinformatie als voor de bescherming van de beheerde persoonsgegevens, waarbij de continuïteit van de (digitale) dienstverlening voorop staat.

De digitale transitie vraagt om een actieve rol, waarin we kansen omarmen en risico's beheersen. Het ministerie beoogt:

1. De samenwerking met partners in de hele (informatie)keten.
2. Het creëren van inzicht en overzicht.
3. Het maken van afspraken die samenwerking in de keten bevorderen.

Voor het informatieplan ligt de focus op afspraken die nodig zijn om de informatievoorziening zodanig in te richten dat ketensamenwerking optimaal wordt gefaciliteerd.

Ad 1. De samenwerking met partners in de hele informatieketen

In deze paragraaf wordt toegelicht hoe de samenwerking is georganiseerd. Bij de prioritaire doelstellingen staat bij welke trajecten de komende jaren in het bijzonder wordt samengewerkt om doelen te realiseren. Vaak vergt dit een intensievere vorm van samenwerking en sturing dan hieronder beschreven. Dit gebeurt middels programma- of projectsturing. Met de ervaring die hiermee wordt opgedaan, kan later bepaald worden of er naast programma- en projectsturing ook ketensturing nodig is.

Samenwerking binnen het concern

Het aansluiten op maatschappelijke ontwikkelingen met beleid en uitvoering kan alleen als alle partijen in de informatieketen samen optrekken. De samenwerking vindt plaats op de volgende manieren.

- Samenwerking tussen beleid, uitvoering en toezicht, om I in het hart van beleid te brengen. De inspecties hebben een onafhankelijke positie, maar zoeken wel de samenwerking voor de informatievoorziening.
- Samenwerking om aan te sluiten op de prioritaire doelstellingen, zoals privacy, beveiliging, meer doen met data en een open en transparante overheid.
- Gezamenlijk ontwikkelen en beheren van concernvoorzieningen, zoals de digitale werkplek van OCW, het centrale archief- en zaakstelsel, gedeelde applicaties en bedrijfstoepassingen.
- Samenwerking bij gebruik van I-instrumenten, zoals de I-visie, het I-portfolio, het uitvoeren van CIO-oordelen, levenscyclusgestuurde veranderingen en training van medewerkers.

Samenwerking binnen het onderwijsdomein

Om synergie te creëren voor de digitaliseringopgaven in de OCW-domeinen bestaat in het onderwijsdomein de sectoroverstijgende Informatiekamer Onderwijs, waarin naast OCW (SG, DG's, DG-DUO en IGO) de sectororganisaties PO-Raad, VO-raad, MBO Raad, VH en UNL deelnemen, inclusief hun uitvoerders SURF en Kennisnet. SURF en Kennisnet hebben een essentiële rol in het faciliteren van de ketensamenwerking.

Onder de Informatiekamer Onderwijs valt ook de Datakamer. In de Datakamer worden datavraagstukken besproken en worden zo nodig afspraken gemaakt over het organiseren van een transparante en betrouwbare informatievoorziening in het onderwijs, voor inwinning, gebruik en verstrekking van basisgegevens. De Datakamer kan daarnaast nieuwe initiatieven en samenwerkingsverbanden stimuleren en aanjagen, als ze bijdragen aan een beter databeheer in de onderwijssectoren.

Samenwerking binnen het cultuurdomein

Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE) ondersteunt samenwerking op I-gebied tussen erfgoedinstellingen. Organisaties die erfgoedcollecties beheren, werken er samen aan de uitvoering van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed (NSDE), opgesteld door OCW in samenwerking met de sector. De NSDE is gericht op het verbeteren van houdbaarheid, bruikbaarheid en zichtbaarheid van digitaal erfgoed en informatie over dit erfgoed. Een centrale doelstelling van de in 2021 vernieuwde NSDE is het verbinden van de collecties van verschillende typen collectie-beherende organisaties: archieven, bibliotheken, musea, instellingen voor AV en media, design en digitale cultuur, en onderzoeks- en onderwijsinstellingen die zich toeleggen op de 'digital humanities'.

Er zijn ook samenwerkingsverbanden voor collectiebeherende organisaties op het gebied van podiumkunsten (Podiumkunst.net) en design en digitale cultuur (Netwerk Archieven Design en Digitale Cultuur). Zij hebben naast een verbindende rol een rol als kennisplatform. Beide zijn eveneens aangesloten bij het NDE.

Organisaties in de culturele sector kunnen daarnaast gebruik maken van de diensten van DEN. DEN helpt organisaties, waaronder erfgoed maar ook cultuur-producerende instellingen, de kansen van digitalisering te benutten. Daartoe stelt het onder andere een stappenplan op voor het toekomstbestendiger maken van de ICT-infrastructuur van instellingen en organiseert het leergangen om de cultuursector digitaal vaardig(er) te maken. Daarnaast biedt DEN ondersteuning aan medewerkers die op strategisch niveau de digitale transitie van hun organisatie moeten begeleiden (via de DEN Academie).

Ad 2. Het creëren van inzicht en overzicht

Inzicht en overzicht binnen concern OCW

Binnen het concern OCW zijn de dienstonderdelen verantwoordelijk voor het maken van eigen overzichten. Het gaat hierbij om meerdere overzichten, zoals informatieplannen, portfolio-overzichten en financiële overzichten. Rijksbreed worden I-instrumenten ontwikkeld met kaders die gelden voor de ontwikkeling en publicatie van deze overzichten.

Inzicht en overzicht binnen het onderwijsdomein

Voor het onderwijsdomein bestaat als publiek-private referentiearchitectuur de *Referentie Onderwijs Sector Architectuur* (ROSA). De ROSA moet inzicht bieden in sectoroverstijgende samenwerking. Binnen elke (onderwijs)sector wordt gewerkt aan een sectorarchitectuur die inzicht biedt in de samenwerking binnen die sector. Binnen het onderwijsdomein worden samenwerkingsorganisaties gesubsidieerd en projecten geïnitieerd om de samenwerking op ICT-gebied een impuls te geven.

Inzicht en overzicht binnen het cultuurdomein

Het inzicht en overzicht binnen het cultuurdomein wordt geboden door de gemeenschappelijke Digitaal Erfgoed Referentie Architectuur (DERA). Hiermee wordt zichtbaar welke bijdragen de activiteiten van NDE leveren aan de NSDE. Het streven is om ook in beeld te brengen op welke wijze de activiteiten van cultuurmakers aansluiten op de DERA.

Binnen het cultuurdomein wordt aan een aantal subsidies de voorwaarde verbonden dat de digitaliseringsactiviteiten bijdragen aan de NSDE en voldoen aan de door de DERA gestelde kaders.

Ad 3. Maken van afspraken die samenwerking in de keten bevorderen

Maken van afspraken die samenwerking bevorderen binnen het concern OCW

Het OCW-CIO-netwerk is een aantal jaren geleden ingesteld met als doel om meer inzicht en overzicht te creëren. In de I-visie die in 2020 is vastgesteld heeft het concern OCW zich gecommitteerd aan het werken als één concern met alle dienstonderdelen (DUO, RCE, NA) en de inspecties IvHO (Inspectie van het Onderwijs) en IOE (Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed). De KB heeft in dat netwerk als zelfstandig bestuursorgaan een bijzondere positie. Er wordt gewerkt aan het ontwikkelen van een concernarchitectuur, die kan helpen bij het vertalen van doelstellingen naar afspraken.

Maken van afspraken die samenwerking in de keten bevorderen voor onderwijs en cultuur.

Voor ketensamenwerking is het essentieel dat afspraken worden gemaakt die richting geven aan de samenwerking. Hierbij kunnen vele soorten afspraken worden onderscheiden. Bestuurlijk worden afspraken gemaakt over gemeenschappelijke doelstellingen, taak- en rolverdelingen, de wijze waarop kaders tot stand komen en hoe gestuurd wordt op de implementatie van deze kaders. Architecturen zijn hierbij nodig om de samenhang te borgen en de vertaling te maken van bestuurlijke doelstellingen naar kaders voor de inrichting, op het gebied van de organisatie, de informatievoorziening en de techniek.

Belangrijk is om te zorgen dat architecturen blijven aansluiten bij landelijke en Europese standaarden, zoals die van de Nederlandse Overheid Referentie Architectuur (NORA).

Binnen de OCW domeinen worden afspraken gemaakt om te zorgen dat architecturen op elkaar aansluiten. Deze architectuurafspraken sluiten aan op de NORA afspraken.

2 Prioritaire doelstellingen

In de hele keten van samenwerking zijn de volgende maatschappelijke doelstellingen van primair belang om de kwaliteit, de continuïteit en betrouwbaarheid van de dienstverlening te borgen:

1. Voldoende niveau van informatieveiligheid om bestand te zijn tegen cyberaanvallen.
2. Overheid en publiek bekostigde instellingen zijn open en transparant.
3. Meer waarde creëren met data.
4. Verantwoord omgaan met nieuwe technologieën (met een focus op AI).

Ad 1. Voldoende niveau van informatieveiligheid om bestand te zijn tegen cyberaanvallen

Voor alle instellingen in de OCW-domeinen en OCW zelf is het zaak om voldoende beschermd te zijn tegen cyberaanvallen. Het risico van maatschappelijk ontwrichting is groot als door een cyberaanval scholen bijvoorbeeld niet meer bekostigd kunnen worden en leraren hun salaris niet meer ontvangen of studenten hun studiefinanciering missen. Dit vergt dat er meer regie moet komen op informatieveiligheid. In het Kamerdebat over digitalisering in het onderwijs is hierover al veel gedeeld. Wat voor informatieveiligheid geldt, geldt evenzeer voor (het beschermen van) de privacy. Als bijvoorbeeld leveranciers onvoldoende aandacht besteden aan privacy, kan ingrijpen vanuit OCW noodzakelijk zijn.

Ad 2. Overheid en publiek bekostigde instellingen zijn open en transparant

Openheid en transparantie zijn al jarenlang een speerpunt van OCW. Veel beleidsinformatie wordt bijvoorbeeld aangeboden via de websites 'OCW in cijfers' en 'Scholen op de kaart', maar ook via de Erfgoedmonitor. De eisen die gesteld worden aan transparantie zijn anders geworden door de invoering van de Wet Open Overheid (Woo) en het besef dat het werken met algoritmen en data risico's met zich mee kan brengen. Openheid is een doelstelling die zowel geldt voor de domeinen als voor het concern OCW. De beleidsmatige inzet om in de domeinen meer te doen met data levert ook een bijdrage aan openbaarheid. Als randvoorwaarde bij deze doelstelling geldt dat informatie duurzaam toegankelijk is (zoals bedoeld in de *Archiefwet* en de *Wet open overheid* (Woo)).

Ad 3. Meer waarde creëren met data

Door data te delen, kan meer waarde met data gecreëerd worden. Dit brengt zowel kansen als risico's met zich mee. Alle instellingen in de OCW-domeinen en het departement werken eraan om op een verantwoorde wijze meer te doen met data. Hierdoor kan de dienstverlening worden verbeterd en wordt gewerkt aan de doelstelling van openheid en transparantie van OCW en de dienstonderdelen. Om dit te bereiken is nodig dat, in samenwerking met partijen in de (informatie)keten, de analyse van data, het delen, het combineren en het ontsluiten van data verder bevordert en benut wordt.

Ad 4. Verantwoord omgaan met nieuwe technologieën (met een focus op AI)

Verantwoord omgaan met nieuwe technologieën vereist dat op een verantwoorde wijze omgegaan wordt met de kansen die de technologie biedt. Generatieve AI is het inzetten van kunstmatige intelligentie om tekst, beeld of geluid te maken. In november 2022 is ChatGPT gelanceerd. Hierdoor is generieke AI (artificiële intelligentie of kunstmatige intelligentie) in een stroomversnelling gekomen. Het is nu aan ons om de meerwaarde en de risico's ervan in beeld te brengen en te volgen.

2.1 Concern OCW

2.1.1 Doelstellingen concern OCW

Voldoende informatieveiligheid om bestand te zijn tegen cyberaanvallen

Binnen het concern OCW is al veel gedaan om de informatiebeveiliging (IB) op orde te krijgen, onder meer door het uitvoeren van een IB-programma. De beveiligingsrisico's nemen echter toe en er moet blijvend ingespeeld worden op rijksbrede ontwikkelingen en de inzet van nieuwe technologieën. Het is dus zaak om de komende jaren de basis te bestendigen en verder uit te bouwen. De noodzaak hiervoor wordt mede ingegeven door een zorgelijk dreigingsbeeld.

- Exponentiële toename van cyberdreigingen door landen en criminele organisaties, gevoed door geopolitieke spanningen en een toegenomen afhankelijkheid van digitalisering (versterkt door de coronapandemie).
- Goed georganiseerde en krachtige cyberaanvallen op bedrijven en (rijks)overheidsorganisaties en instellingen.
- Doordat er steeds meer in ketens gewerkt wordt, die voortdurend van samenstelling veranderen, is het ICT-landschap van OCW voortdurend in beweging en wordt het aanvalsoppervlak groter en complexer.
- In de afgelopen periode is duidelijk geworden dat organisaties die IB vanuit een compliancegedreven aanpak opzetten geen antwoord vinden op de behoefte aan feitelijke en operationele beveiliging. Wat nodig is, bovenop compliancegedrevenheid, is een risico-gedreven operationele beveiliging op het gebied van professionele detectie, respons en herstel van IB-incidenten. Risicomanagement blijft het instrument onder adequate IB.

Overheid en publiek bekostigde instellingen zijn open en transparant

Binnen concern OCW is samengewerkt om te komen tot een open en transparant OCW. Dit begint bij het creëren van *awareness*, het opleiden van medewerkers en het verbeteren van de informatiehuishouding.

Meer waarde creëren met data

Binnen het concern OCW is aandacht voor de wijze waarop beschikbare data een grotere rol kunnen spelen bij beleidsonderbouwing en beschikbaar kunnen worden gesteld aan (wetenschappelijk) onderzoek. Zo kan het inzicht worden vergroot en kunnen gegevens gebruikt worden om conclusies te trekken en beter geïnformeerde beslissingen te nemen. Er worden al veel data gedeeld, zowel binnen het concern OCW, tussen OCW en de domeinen, als tussen het concern en andere overheden. De rol van CDO wordt bij OCW momenteel op interim-basis ingevuld. De waarnemend CDO vertegenwoordigt OCW in het CDO Beraad interdepartementaal en fungeert als kwartiermaker. De rol van CDO moet nog worden vastgelegd in het O&M-besluit van OCW.

Verantwoord omgaan met nieuwe technologieën (met een focus op AI)

OCW werkt samen met onder andere BZK aan een rijksbrede visie op generatieve AI. Bij het opstellen van deze visie worden kansen en risico's tegen elkaar afgewogen.

2.1.2 Veranderopgaven concern OCW

In het Informatieplan 2022-2026 zijn de vier prioritaire doelstellingen benoemd. Voor het realiseren ervan is een verandering nodig. Veranderingen dragen vaak bij aan het halen van meerdere doelen, daarom zijn de veranderopgaven thematisch geclusterd voor het concern OCW

en de dienstonderdelen. De veranderopgaven en de thema's hebben een link met de actielijnen uit de Werkagenda Waardegedreven Digitaliseren⁴. De vijf thema's zijn:

- a. inrichten informatiehuishouding
- b. *compliance by design*
- c. digitale identiteit
- d. generieke infrastructuur
- e. dienstverlening

Daarnaast hebben we met de dienstonderdelen vier randvoorwaarden vastgesteld waaraan elke veranderopgave moet voldoen. Deze komen ook voort uit de *I-strategie Rijk*.

1. *I in het hart van beleid brengen*

Beleid en uitvoering moeten dicht bij elkaar gebracht worden om I in het hart te brengen. Dit stelt eisen aan governance, kennis en wederzijds begrip.

2. *Organisatie-inrichting*

Organisaties moeten worden ingericht op het sneller kunnen doorvoeren van veranderingen om wendbaar te kunnen zijn. Dit vergt een *agile* werkwijze, waar de sturing op moet worden ingericht.

3. *Werken onder architectuur*

Werken onder architectuur is essentieel voor de beheersing en voor de wendbaarheid. De behoefte aan wendbaarheid wordt vergroot door een snel veranderende omgeving en vergaande vormen van samenwerking. Dit stelt ook nieuwe eisen aan de architectuur, omdat architecturen van ketenpartners op elkaar moeten aansluiten

4. *Mensen*

Een digitale transitie is alleen mogelijk als voldoende mensen met de vereiste kennis en vaardigheden beschikbaar zijn. Ze vraagt ook om flexibiliteit en nieuwe vaardigheden. De eisen die worden gesteld aan deze vaardigheden veranderen in een hoog tempo.

Hieronder worden de thema's uitgewerkt, waarbij per thema wordt beschreven welke doelen worden ondersteund en welke eisen worden gesteld aan de inrichting. Tevens wordt aangegeven welke actielijnen van de werkagenda Waardengedreven Digitalisering aan de thema's gekoppeld kunnen worden.

a. Thema Inrichten informatiehuishouding

Het thema Inrichten informatiehuishouding is erop gericht om de informatiehuishouding duurzaam toegankelijk zo in te richten dat de waarde van de data vergroot kan worden binnen de wettelijke randvoorwaarden (zoals geformuleerd in bijvoorbeeld de Woo en de concept-Archiefwet 2021). De kwaliteit van de informatiehuishouding bepaalt in belangrijke mate het volgende:

- De wendbaarheid van de organisatie.
- De kwaliteit van de dienstverlening.
- De capaciteit voor samenwerking met netwerkpartners.
- Het mogelijk maken van *compliance by design*.

Bij het inrichten van de informatiehuishouding is in eerste instantie gekeken naar de DUTO-norm en de eisen die de nieuwe Archiefwet gaat stellen, zoals de eis dat informatie duurzaam toegankelijk moet zijn. Deze eisen zijn vertaald naar de volgende inrichtingseisen voor de informatiehuishouding:

⁴ Zie ook Bijlage 2.

- Inrichten van datagovernance en datamanagement, aangesloten op de informatielevenscyclus. Gedurende de hele levenscyclus vindt actief beheer plaats, niet alleen op de gegevens, maar ook op de metagegevens.
- Zorgen voor structurering van informatie, zodat ze vindbaar en uitwisselbaar is.
- Zorgen voor informatiemodellen die informatie vergelijkbaar maken.
- Opstellen van een datastrategie, zodat de beheerde data voldoen aan de gestelde kwaliteitseisen.
- Conversies uitvoeren waar nodig.
- Advisering en training van medewerkers.

Aansluiting bij de werkagenda:

- Actielijn 4.1 verbeteren informatiehuishouding voor openbaarheid van bestuur.
- Actielijn 4.2 verbeteren gegevenshuishouding voor burgers en organisaties.

b. Thema Compliance by design

Bij het ontwikkelen van systemen, processen, infrastructuur is het belangrijk om deze compliant te maken. Eén van de instrumenten van om dit te bereiken is het toepassen van een baseline. Een baseline definieert een minimumniveau op basis van een norm, die volgt uit wet- en regelgeving, of uit bestuurlijke afspraken. Binnen de Rijksoverheid wordt bijvoorbeeld Basis Beveiliging Niveau 2 (BBN2) vaak gebruikt als de baseline voor beveiliging. En het NA heeft bijvoorbeeld het DUTO Raamwerk ontwikkeld als baseline voor duurzaam toegankelijke informatie.

Als OCW willen we deze baselines systematisch integreren in het ontwerp, om te streven naar compliance by design. In onze systematiek wordt bij het ontwerp rekening gehouden met publieke waarden als het borgen van de privacy, beveiliging, transparantie, duurzame toegankelijkheid (archivering) en het juist gebruik van algoritmen. De baseline integreren in ons ontwerp voorkomt problemen en stagnatie verderop in het ontwikkelproces en dient ter voorkoming van misbruik van kwetsbaarheden. Bij alle geprioriteerde doelen speelt compliance een belangrijke rol.

Een ander instrument dat OCW hiervoor inzet is risicogestuurd werken. Compliance vraagt om passende beveiligingsmaatregelen. Op basis van een actueel risicobeeld wordt bepaald of aanvullende maatregelen nodig zijn.

Compliance bij design vraagt om de volgende maatregelen.

- Bepalen welke instrumenten (architectuur, methoden, technieken, hulpmiddelen en voorschriften) nodig zijn.
- Bepalen welke eisen de baseline stelt aan processen, applicaties en systemen.
- Bepalen hoe op basis van een risicoanalyse wordt vastgesteld wat de risicoklasse is.
- Bepalen welke aanvullende maatregelen passen bij deze risicoklasse.
- Vastleggen hoe compliance aangetoond wordt.

OCW actielijn veiligheid

OCW concentreert zich in de komende jaren op de volgende fundamentele IB-actielijnen om de weerbaarheid van het concern verder te versterken:

- De organisatie van IB binnen OCW, inclusief de raakvlakken met privacy, datamanagement en de BVA (Beveiligingsautoriteit Rijk).
- De versterking van de feitelijke veiligheid voor OCW, zowel qua preventieve bescherming als qua detectie van en response op mogelijke cyberincidenten.
- De weerbaarheid van medewerkers.

Elk van deze drie clusterings moet zo efficiënt mogelijk leiden tot implementatie en daarvoor is een versterking van het risicomanagement noodzakelijk.

Aansluiting bij de werkagenda:

- Actielijn 2.4 Versterken cybersecurity.
- Actielijn 3.1 Regie op eigen gegevens.
- Actielijn: 3.3 Algoritmes reguleren.

c. Thema Digitale identiteit

Bij digitale dienstverlening zijn veel gegevens nodig. Wanneer het gaat om gegevens van burgers en bedrijven moeten deze hier zelf regie op kunnen voeren. Het gaat niet alleen om persoonsgegevens, maar ook om licenties, kwalificaties, skills of zelfs gedrag van apparaten die eigendom zijn van burgers en bedrijven (bijvoorbeeld auto's). De digitale identiteit omvat al deze gegevens.

Wanneer de digitale identiteit gedeeld wordt, moeten afspraken worden gemaakt over hoe dit gebeurt en de randvoorwaarden die gelden voor uitwisseling. Bij het maken van deze afspraken dient een afweging te worden gemaakt tussen privacy en een goede dienstverlening. Dit stelt de volgende eisen:

- Beleid ontwikkelen voor regie op gegevens en de eisen die dit stelt aan de inrichting.
- Architectuurkaders opstellen voor het gebruik van de digitale identiteit.

Aansluiting bij de werkagenda:

- Actielijn 3.2 Hoogwaardig identiteitsstelsel.

d. Thema Generieke infrastructuur

De generieke infrastructuur faciliteert samenwerking en bestaat uit de volgende onderdelen:

- Een afsprakenstelsel dat zorgt voor interoperabiliteit, zodat verschillende netwerken andere afsprakenstelsels kunnen hanteren. Een netwerk is een samenwerkingsverband van publieke en/of private partijen.
- Een technische infrastructuur die het aansluiten op het afsprakenstelsel makkelijker maakt. Dit kan een federatieve technische infrastructuur zijn (beheer bij een individuele organisatie) of een centrale technische infrastructuur (beheer bij een centrale organisatie).

OCW sluit aan op Europese en rijksbrede infrastructuur en is (mede-)ontwikkelaar van een infrastructuur die nodig is om de samenwerking binnen het concern en met de domeinen te faciliteren.

De volgende infrastructuurbouwstenen leveren een belangrijke bijdrage aan de geprioriteerde doelen:

1. Identity en Accesmanagement (IAM)

IAM zorgt voor het identificeren, authentifieren en autoriseren van personen, organisaties en apparaten die toegang vragen tot gegevens of services, en is dus essentieel voor de informatieveiligheid. Voor het gebruikersvriendelijk inrichten van IAM wordt vaak aangesloten op een generieke infrastructuur. Een dienstonderdeel moet rekening houden met het aansluiten van de eigen infrastructuur op Europese, rijksbrede, domeinspecifieke en concerninfrastructuur.

2. Dataplatform

Een dataplatform faciliteert het delen van gegevens binnen en buiten de organisatie. Een dataplatform kan services bieden voor verzamelen, beheren, beschikbaar stellen en analyseren van data. Een dataplatform stelt de volgende eisen aan de inrichting:

- Ontwikkelen van services voor het archiveren van ongestructureerde gegevens, gestructureerde gegevens, metagegevens, e-mail, chat en websites.
- Ontwikkelen van services die analyse van data ondersteunen.

3. Werkplekomgeving

Mensen spelen een belangrijke rol bij het bereiken van alle doelstellingen. Om hun werk goed te kunnen doen, hebben ze een goede werkomgeving nodig. In steeds toenemende mate moet de werkomgeving samenwerking faciliteren. Hierdoor, en door technologische ontwikkelingen, zal de werkomgeving aangepast moeten worden aan veranderende eisen. Bij de werkomgeving verschuift de focus van leveren van een voorziening naar leveren van diensten.

De werkomgeving levert indirect een bijdrage aan de geprioriteerde doelstellingen. De volgende eisen worden gesteld aan de werkomgeving, die wordt gebruikt door alle dienstonderdelen:

- tijd- en plaatsonafhankelijk werken;
- toegang tot data buiten de beveiligde schil;
- ondersteuning hybride werken;
- datagedreven werken;
- integratiefunctie, om gegevens uit verschillende bronnen te combineren;
- werken in de *cloud*.

4. Technische infrastructuur

De technische infrastructuur biedt functionaliteiten om applicaties uit te voeren, data op te slaan en data te transporteren. De technische infrastructuur levert indirect een bijdrage aan de doelstellingen. Een belangrijk aandachtsgebied hierbij is de migratie naar de cloud, voor een flexibele technische infrastructuur.

Vanuit compliance by design en de informatiehuishouding worden randvoorwaarden geformuleerd waaraan de infrastructuurbouwstenen moeten voldoen.

Aansluiting bij de werkagenda:

- Actielijn 4.1. Verbeteren informatiehuishouding voor openbaarheid van bestuur.
- Actielijn 4.2. Verbeteren gegevenshuishouding voor burgers en organisaties.
- Actielijn 4.3 Versterken ICT-organisatie en -systemen van het Rijk.

e. Thema Dienstverlening

De dienstverlening moet worden afgestemd op de doelgroep en zal daarom per dienstonderdeel verschillen. Wel zijn er rijksbrede eisen die voor alle dienstonderdelen gelden, waardoor gelijksoortige keuzes gemaakt moeten worden. Dit zijn:

- rijksbrede eisen die worden gesteld aan de kwaliteit van de dienstverlening;
- eisen die *Werk aan Uitvoering* (WaU) stelt aan de kwaliteit van de dienstverlening;
- eisen die de Werkagenda Waardengedreven Digitalisering stelt aan de dienstverlening.

Bij de dienstverlening moet de balans worden bewaakt tussen:

- Borgen van de continuïteit van de dienstverlening (*run*).

- Zorgen voor de aanpassing van de dienstverlening (*change*).

Dienstonderdelen hebben de volgende uitvoeringdoelen:

- Borgen van de continuïteit van de dienstverlening.
- Verbeteren van de kwaliteit van de dienstverlening en innovatie.
- Migratie naar de cloud.
- Verbeteren van de kwaliteit van de sturing.

Aansluiting bij de werkagenda:

- Actielijn 1.2 toegankelijke, hoogwaardige en proactieve dienstverlening.

2.2 Veld

Onder het veld verstaan we alle domeinen van OCW. Waar OCW een rol heeft voor digitalisering voor of met het veld wordt dit hieronder beschreven.

2.2.1 Voldoende informatieveiligheid om bestand te zijn tegen cyberaanvallen

Niveau veiligheid Digitaal Funderend Onderwijs⁵

De digitale veiligheid van het funderend onderwijs moet worden verbeterd, zodat de privacy van leerlingen en de continuïteit van het onderwijs zijn geborgd.

Om het niveau van digitale veiligheid te verhogen is het programma Digitaal Veilig Onderwijs gestart, met onder meer de volgende doelen.

- Aan het eind van het programma voldoen scholen aan de normen uit het normenkader voor informatiebeveiliging en privacy voor het funderend onderwijs. (Dit is op 19 april 2023 gepubliceerd).
- Bestuurders, schoolleiders en IBP'ers in het funderend onderwijs zijn zich bewust van hun rol bij digitale veiligheid en weten wat er op hun school moet gebeuren.
- Er wordt gewerkt aan een *Computer Emergency Response Team* (CERT) voor het funderend onderwijs.
- Voor de veelgebruikte software worden centraal *data protection impact assessments* (DPIA's) uitgevoerd en worden schoolbesturen ondersteund bij het opstellen van hun eigen DPIA's (door SIVON en Kennisnet).
- Schoolbesturen leggen verantwoording af over resultaten op het gebied van informatiebeveiliging en privacy.

De komende jaren bouwt OCW samen met de PO-Raad, de VO-raad, Kennisnet en SIVON stap voor stap aan een veilige digitale infrastructuur voor het funderend onderwijs. Daarbij sluiten we zo goed mogelijk aan op de behoeften van het onderwijs en op bestaande voorzieningen, zoals het Nationaal Dienstencentrum (NDC) bij Kennisnet en de dienst Veilig Internet van SIVON.

Veilig Digitaal mbo en ho

In het hoger onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs wordt hard gewerkt aan de digitale weerbaarheid om de veiligheid te garanderen, en daarmee de continuïteit en de toegankelijkheid van het onderwijs.

⁵ Zie het rapport [Verhogen Digitale Veiligheid Onderwijs en Onderzoek \(overheid.nl\)](https://overheid.nl/rapporten/verhogen-digitale-veiligheid-onderwijs-en-onderzoek)

De veranderopgaven waar mbo- en ho-instellingen voor staan zijn de volgende:

- Verdere ontwikkeling van het gedeelde normenkader voor digitale veiligheid, met als uitgangspunt de ISO27002-normen, waar het *Normenkader Informatiebeveiliging* in het mbo en het hoger onderwijs op is gebaseerd.
- Inzet vanuit SURF op breder gebruik en aansluiting bij het Security Operations Center (SOC) en een CERT, en daarmee op het landelijk dekkend stelsel.
- Een jaarlijkse of tweejaarlijkse benchmark bij de instellingen, inclusief (interne en externe) audits.
- Centraal organiseren van cyberexpertise.
- Het vergroten van de awareness en verantwoording.

Onderzoeksinstellingen komen onder de *Europese richtlijn Netwerk- en Informatiebeveiliging* (NIS2) te vallen. Vanwege de voorgestelde definitie is echter de reikwijdte nog onduidelijk. Omdat de impact op de onderwijs- en onderzoeksinstellingen nog niet helder is, wordt in het najaar een impactanalyse uitgevoerd.

2.2.2 Meer waarde creëren met data

Domein Onderwijs

Doelstelling

In het onderwijsdomein wordt steeds meer met data gewerkt en worden ze vaker gedeeld. Het Groeifonds heeft geld beschikbaar gesteld voor een aantal trajecten om meer te doen met data. Dit zijn trajecten die al eerder zijn gestart, en nu opgeschaald kunnen worden.

Veranderopgaven

De volgende Groeifondsprojecten met een stevige I-component worden op dit moment uitgevoerd.

1. Open Leermateriaal

Met het programma Impuls Open Leermateriaal investeert OCW, met hulp van het Nationaal Groeifonds, in goed open (digitaal) leermateriaal in het funderend onderwijs. Leraren kunnen hiermee beter variëren en inspelen op leersituaties. Het programma helpt scholen de komende jaren om open leermateriaal te ontwikkelen, collecties te verrijken en het effectief gebruik in het funderend onderwijs te stimuleren. Het Nationaal Groeifonds heeft € 79 mln. (waarvan € 58,5 mln. voorwaardelijk) beschikbaar gesteld voor het programma voor een periode van 9 jaar. Momenteel zijn er al meer dan 100 scholen betrokken bij projecten.

2. Digitaal onderwijs goed geregeld/ programma Edu-V

Met het programma *Edu-V* investeert het Nationaal Groeifonds voor het funderend onderwijs en het mbo in een efficiënte, veilige, betrouwbare en toekomstbestendige digitale (leermiddelen)infrastructuur. Afspraken over standaarden tussen scholen, uitgeverijen, distributeurs en softwareleveranciers moeten zorgen voor een vlekkeloos en veilig gebruik van digitale onderwijsmiddelen.⁶

⁶ De afspraken die binnen Edu-V gemaakt worden, zullen aansluiten op de afspraken die vanuit het Groeifondsprogramma *NPuls* (voor mbo,hbo,wo) gemaakt worden.

Leerlingen en scholen krijgen zeggenschap over hun eigen data en leraren kunnen snel en probleemloos gebruikmaken van innovaties die op de markt komen. De infrastructuur bevordert een gelijk speelveld en zorgt voor lagere toetredingsdrempels voor nieuwe leveranciers. Het Nationaal Groeifonds heeft een budget van ruim € 33 mln. voor 9 jaar (2022-2031) om hiervoor een publiek-privaat afsprakenstelsel te realiseren. Dit voorjaar zijn de eerste publiek-private werkgroepen van start gegaan om het afsprakenstelsel te bouwen.

3. *Npuls (voorheen Digitaliseringsimpuls onderwijs NL)*

Npuls is een 8-jarig programma om het onderwijs in het mbo, hbo en wo te verbeteren door de kansen van digitalisering beter te benutten. Alle publieke mbo-instellingen, hogescholen en universiteiten doen mee. Het programma bestaat uit een ICT-infrastructuur, een kennisinfrastructuur met *Centers for Teaching & Learning*, transformatiehub's en pilothubs.

Een belangrijke rol is weggelegd voor de transformatiehub's, die nieuwe concepten, producten en kennis gaan ontwikkelen. Een transformatiehub is een gemeenschap van docenten, lerenden, onderzoekers, werknemers, werkgevers en leveranciers die zich met een bepaald thema bezighouden. Samen lossen ze complexe vraagstukken in de onderwijspraktijk op. In de infrastructuur wordt gewerkt aan het borgen en delen van die nieuwe inzichten en ontwikkelingen.⁷

4. *Leven lang ontwikkelen (LLO)*

Onderdeel van het LLO is het digitaal scholingsoverzicht. Dit is een gepersonaliseerd overzicht van scholingsmogelijkheden, met instrumenten voor matching met de vraag van de arbeidsmarkt. Met de beschikbare middelen wordt het digitale scholingsoverzicht, dat uiterlijk begin 2022 beschikbaar moet komen, in eerste instantie beperkt tot een overzicht van opleidingen en financieringsbronnen.

Uit het Groeifonds komt ook extra geld beschikbaar voor een volgende stap: op weg naar een innovatief en gepersonaliseerd overzicht met informatie die matching tussen beschikbare en gevraagde skills mogelijk maakt. Daarnaast werken EZK en OCW samen aan het Nationaal Onderwijslab AI (NOLAI). Hierin werken leraren, wetenschappers en bedrijven aan de verantwoorde ontwikkeling en evaluatie van geavanceerde digitale innovaties als AI in het funderend onderwijs. Ook doet NOLAI onderzoek naar de pedagogische, maatschappelijke en sociale consequenties van deze digitale innovaties. NOLAI is op 6 oktober 2022 van start gegaan. Dit najaar starten de eerste co-creatieprojecten met scholen en de eerste onderzoekstrajecten met PhD's.

Domein Cultuur

Doelstelling

Digitalisering speelt ook een belangrijke rol bij het behoud van cultuur. Via de NSDE en de DERA stimuleert het ministerie van OCW samenwerking bij de digitalisering van erfgoed.

Veranderopgave

Voor het behoud van cultuur werken diverse instellingen samen aan het digitaliseren van grote gegevensbestanden. Dit maakt collecties en publicaties beter toegankelijk en het vergemakkelijkt onderzoek, bijvoorbeeld door verzamelingen te koppelen. Digitalisering draagt ook bij aan het behoud van erfgoed, omdat originelen minder vaak geraadpleegd hoeven te worden. Het NDE helpt om de kennis in de verschillende erfgoedsectoren te bundelen en activiteiten onderling af te stemmen.

⁷ [Hoe ziet het programma eruit? - Npuls](#)

Ook DEN bevordert het gebruik van (open) data in het cultuurdomein, onder andere met innovatieve methoden, bijvoorbeeld op het gebied van AI. Voor dit doel doet het zelf onderzoek (in samenwerking met andere organisaties, in Nederland en Vlaanderen) en verstrekt het informatie aan zijn netwerk. Zo is DEN voorzitter van de Taskforce Samenwerkingsverband Publieksdata. Dit initiatief is erop gericht om zowel het datagedreven publieksinzicht te vergroten als kennis en kunde over publieksdata te ontwikkelen in de culturele sector, en om samenwerking in dit domein te bevorderen.

Binnen de cultuur- en mediasector komt meer aandacht voor de milieu-impact van datagebruik. Het verzamelen, verwerken en uitwisselen van data legt in toenemende mate druk op onze energie- en grondstoffenvoorziening, en kan schadelijk zijn voor mens en milieu.

In Europees verband is hier steeds meer aandacht voor. Zo is duurzaamheid 1 van de 6 aandachtspunten in de ontwerpverklaring over Europese digitale rechten en principes, die in januari 2022 gelanceerd werd. In het erfgoeddomein blijkt een groeiend bewustzijn van de milieu-impact van datagebruik uit de oprichting van een NDE-netwerkgroep Green IT. In deze werkgroep wordt gebrainstormd over hoe erfgoedorganisaties hun milieu-impact zo klein mogelijk kunnen maken. De leden voerden daartoe een kleinschalig verkennend onderzoek uit. DEN van zijn kant wil samen met partners een gemeenschappelijk programma opzetten rond ecologische duurzaamheid in digitale cultuur.

2.2.3 Verantwoord omgaan met nieuw technologieën (AI)

Het doel is om in alle domeinen een verantwoorde afweging te maken tussen kansen en risico's bij inzet van nieuwe technologieën. De veranderopgave verschilt per domein.

Domein onderwijs

Veranderopgave

Voor de toepassing van AI in het onderwijs wordt actief samengewerkt met wetenschappers in de werkgroep onderwijs onder de AI coalitie⁸. In de eerste ronde van het groeifonds zijn middelen beschikbaar gesteld om een Nationaal Onderwijslab AI⁹ (NOLAI) in te richten. Voor de uitvoering van het Digitaal onderwijs actieplan 2021-2027 heeft de Europese Commissie een nieuwe adviesgroep ingesteld voor kunstmatige intelligentie en data in het onderwijs. Er worden onder andere ethische richtlijnen voor het gebruik van AI en data door leerkrachten opgesteld. Vanuit Nederland nemen hier twee experts aan deel, van de Radboud Universiteit en SURF. Afgelopen november is een EU-werkgroep digitaal onderwijs (DELTA) van start gegaan. Hier komen acties uit het Actieplan digitaal onderwijs 2021-2027 in een vroeg stadium langs. OCW coördineert de Nederlandse inzet voor de werkgroep.

Veranderopgave domein cultuur en media

Binnen het cultuur- en mediadomein heeft de werkgroep Cultuur en Media van de Nederlandse AI-Coalitie in de *position paper 'De kunst van AI voor iedereen'*¹⁰ haar visie uiteen op de inzet van algoritmen. De paper belicht de kansen van AI en de uitdagingen waar deze technologie de sectoren voor stelt. Op het gebied van privacy en veiligheid, maar ook in relatie tot de groeiende marktmacht van grote technologiebedrijven (die de onafhankelijkheid van de media kan bedreigen, maar ook de keuzevrijheid van cultuurproducenten en hun publiek) en risico's van desinformatie en misinformatie. Het stuk formuleert eisen voor een AI-ecosysteem voor de cultuur en mediasector, bedacht vanuit publieke waarden en met oog voor het verdienvermogen van de sector. Ook benoemt het de (regionale, nationale en internationale) initiatieven die al lopen voor zo'n ecosysteem. De paper is vooral bedoeld om richting te geven aan toekomstige initiatieven.

⁸ [Onderwijs - Nederlandse AI Coalitie \(nlaic.com\)](https://nlaic.com)

⁹ [Nationaal Onderwijslab | Projecten ronde 1 | Nationaal Groeifonds](#)

¹⁰ [De Kunst van AI voor Iedereen \(nlaic.com\)](#)

3 Financiële paragraaf

Conform artikel 4 van het *Besluit CIO Stelsel Rijksdienst* (2020) bevat het meerjarig informatieplan een financiële paragraaf die kwalitatief inzicht geeft in de ICT-kosten van het departementen. Voor het rapporteren over projectkosten en beheer wordt aangesloten bij de rijksbrede afspraken voor het financieel overzicht. Met het financieel overzicht worden de ICT-kosten transparant gemaakt. Voor de vergelijking van de kosten is het essentieel dat goede definities zijn afgesproken. OCW publiceert financiële gegevens voor de categorieën uit het financieel overzicht, waarvoor goede definities zijn afgesproken. Het is slechts beperkt mogelijk de relatie te leggen tussen de doelen van het informatieplan en de ICT-kosten van het financieel overzicht.

Toelichting

Een informatieplan heeft vanwege zijn aard nog geen instrumentele invulling

Een informatieplan is één van de eerste stadia in de ontwikkeling en uitvoering van I-beleid en formuleert vooral doelen. Het wijkt daarmee niet af van beleidsvisies in reguliere beleidsdomeinen. Het plan doorloopt ook hetzelfde proces, waarbij in de tijd de mate van concreetheid en ook het financiële inzicht steeds verder toeneemt:

1. Het begint met het opstellen van een visie. Voor de verschillende beleidsdomeinen worden visiedocumenten opgesteld. Het I-plan start met een selectie van de doelen uit de visiedocumenten. De doelen geven aan waarom je wilt veranderen.
2. In tweede instantie worden de doelen (per domein) verder uitgewerkt in beleidsbrieven, ter bespreking in commissievergaderingen. Daarin wordt over het algemeen een eerste verkenning opgenomen van de instrumentenmix die het kabinet voor ogen heeft voor beleid. Hier kan een eerste stap worden gezet om te bepalen wat je wilt veranderen, maar wordt nog niet altijd bepaald hoe je wilt veranderen. Ook in het I-domein worden de veranderopgaven gedefinieerd, maar inrichtingskeuzes worden later gemaakt.
3. In derde instantie gaat het kabinet naar de Kamer met concrete (wets)voorstellen, waarin duidelijk is welke mate de onderdelen van de instrumentenmix digitalisering omvatten of ICT-ontwikkeling nodig hebben. Pas als de Kamer heeft ingestemd met de voorstellen is de impact op digitalisering en ICT-ontwikkeling en een kostentoedeling duidelijk.

Bij lump-sum financiering is inzicht in de I-component van de betrokken organisaties niet mogelijk

Als de overheid wel de doelen vaststelt, maar om redenen van effectiviteit en efficiëntie aan partijen in de samenleving overlaat hoe de doelen worden bereikt, is er geen grond om te sturen op de instrumentenmix die de partijen hanteren (en de rol van ICT daarin). Dit is onder andere het geval bij de lumpsum financiering van onderwijsinstellingen. De instrumentenmix valt daarom buiten de scope van de financiële paragraaf.

Bijlage 1 – OCW stelsels

OCW maakt mogelijk dat iedereen goed onderwijs krijgt en een waardevol diploma kan halen. Dat journalisten en kunstenaars zich in alle vrijheid kunnen uiten. Dat cultuurmakers ervoor zorgen dat we elkaars verhalen leren kennen en onze wereld door andermans ogen kunnen ervaren. Dat er voor iedereen op media- en cultuurgebied iets te kiezen valt: van theatervoorstellingen tot radiozenders en van films tot musea. Dat onze monumenten en verhalen behouden blijven voor volgende generaties. Dat wetenschappers de ruimte krijgen om ontdekkingen te doen. En dat iedereen een volwaardige plek in onze samenleving krijgt. Ongeacht wie je bent, waar je vandaan komt of waar je voor staat.

OCW is stelselverantwoordelijk voor onderwijs, wetenschap, cultuur en media. De inrichting van deze stelsels wordt hieronder kort toegelicht.

Onderwijsstelsel

Het ministerie van OCW is verantwoordelijk voor de kwaliteit, de toegankelijkheid en de doelmatigheid van het stelsel. Het ministerie van OCW stelt de juridische en financiële kaders, met wet- en regelgeving en bekostiging.

Voor de sectoren primair onderwijs (po) en voortgezet onderwijs (vo) definieert het ministerie het curriculum en referentieniveaus en eindtermen. Het mbo heeft een landelijke kwalificatiestructuur met kwalificatiedossiers. De sector hoger onderwijs (ho) verzorgt niet alleen onderwijs maar verricht ook onderzoek. Het ho bepaalt zelf de eindkwalificaties en stemt ze af met het beroepenveld en de wetenschap. In dit opzicht is het hoger onderwijs autonomer dan de andere onderwijssectoren. Het ministerie maakt in nauw overleg met het veld een vierjaarlijkse strategische agenda.

Artikel 23 van de Grondwet biedt scholen vrijheid van stichting, vrijheid van richting en vrijheid van inrichting. Uiteraard is die vrijheid niet onbegrensd en is er een tendens om meer eisen te stellen aan scholen, bijvoorbeeld voor burgerschap en kwaliteit. Verder nam de verantwoordelijkheid van schoolbesturen toe door de lumpsumbekostiging.

De inspectie houdt toezicht op de kwaliteit van het onderwijs in po, vo en mbo. In het ho houdt de inspectie geen toezicht op de kwaliteit van opleidingen, alleen op de naleving van wet- en regelgeving door instellingen. Alle opleidingen worden periodiek beoordeeld door commissies van onafhankelijke deskundigen (*peer review*). Op basis daarvan worden de opleidingen geaccrediteerd door de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO). De inspectie rapporteert op stelselniveau over de ontwikkeling van de onderwijskwaliteit in alle sectoren.

Het agentschap DUO is verantwoordelijk voor de uitvoeringstaken van OCW op gebied van onderwijs. De wettelijke taken van DUO zijn ingedeeld in vijf hoofdproducten:

1. Bekostiging.
2. Reguliere en aanvullende bekostiging en verantwoording van po, vo, bve en ho.
3. Studiefinanciering, reisrecht aan studenten (mbo en ho), beurs voor leraren.
4. Organiseren van de logistiek van staats-, school- en centrale examens. Voor bepaalde vakken examens afnemen. Ondersteunen en uitvoeren van digitale examens.
5. Verstrekken van beleids- en begrotingsinformatie aan bestuursdepartement, veldorganisaties, andere overheden, Inspectie van het Onderwijs, CBS, onderwijsinstellingen en het publiek.

6. Inwinnen, beheren en verstrekken van gegevens voor onderwijsinstellingen, ketenpartners (Kennisnet, Surf en gemeenten), burgers, OCW, andere departementen en uitvoering

Wetenschapsstelsel

Het ministerie van OCW is verantwoordelijk voor het onderzoeks- en wetenschapsbeleid, en stelt de juridische en financiële kaders, met wet- en regelgeving en bekostiging. Met deze eerste geldstroom wordt onderzoek direct gefinancierd. De tweede geldstroom gaat naar het NWO en de KB. Naast OCW stellen ook andere partijen geld beschikbaar voor onderzoek, dit is de derde geldstroom.

De Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) moet kennisdeling bevorderen tussen haar leden en andere wetenschapsbeoefenaars. De Koninklijke Bibliotheek (KB) moet zorgen voor de nationale bibliotheekverzameling, nationale voorzieningen bevorderen en in stand houden, en de afstemming bevorderen met de overige wetenschappelijke bibliotheken. De wetenschap wordt beoefend door hogeronderwijsinstellingen. Binnen de door OCW gestelde kaders bepalen ze zelf hoe het onderzoek wordt uitgevoerd.

Cultuurstelsel

De rijksoverheid werkt samen met de gemeenten en provincies, andere ministeries, marktpartijen en particuliere fondsen aan een kwalitatief, toegankelijk en pluriform cultuuraanbod. Het ministerie van OCW moet, met zijn uitvoeringsorganisaties, inspecties en adviesraden, de voorwaarden scheppen voor het in stand houden, ontwikkelen en sociaal en geografisch spreiden van cultuuruitingen. De taken van het ministerie op het gebied van cultuur zijn als volgt verankerd:

- De *Wet op het specifiek cultuurbeleid*, die de basis vormt voor rijkssubsidies voor cultuur. De door de rijksoverheid gesubsidieerde culturele fondsen en instellingen (zoals musea en collecties, theater- en dansgezelschappen, muziekensembles en orkesten, presentatie-instellingen voor beeldende kunst, film, of organisaties voor letteren en ontwerp) vormen daarbij de basisinfrastructuur.
- De *Erfgoedwet*, die bepaalt wat tot ons cultureel erfgoed behoort, wie ervoor verantwoordelijk is en hoe het toezicht erop geregeld is. De Erfgoedwet vormt ook het kader voor de bekostiging van het beheer van de rijkscollecties en andere collecties waarvoor het Rijk verantwoordelijkheid neemt.
- De *Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen*, die de taken van de bibliotheken bepaalt en de verantwoordelijkheden die overheden ervoor hebben. Fysieke bibliotheken zijn een verantwoordelijkheid van de gemeenten, maar het Rijk bekostigt ze via de Koninklijke Bibliotheek.
- De *Archiefwet* regelt het beheer van overheidsinformatie op alle bestuurlijke niveaus. Het Nationaal Archief bewaart de archieven van de landelijke overheidsorganen en maakt ze toegankelijk. Het beheert ook archieven van maatschappelijke organisaties en personen van nationaal belang. De Regionale Historische Centra (RHC's) bewaren archieven van het Rijk en decentrale overheden.

Mediastelsel

Het Nederlandse mediastelsel bestaat uit een publiek en een commercieel deel.

De taken van de overheid en haar uitvoeringsorganisaties voor het publieke deel van het omroepstelsel zijn verankerd in de *Mediawet*, die de bijzondere wettelijke rechten en plichten bepaalt van de (samenwerkende) landelijke, regionale en lokale publieke omroepen. De overheid financiert ook deels de landelijke publieke omroep, die ook reclame-inkomsten heeft. Ook de lokale omroepen vallen onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van OCW, maar ze worden gefinancierd door de lokale overheden, uit het Gemeentefonds. In het coalitieakkoord staat de

ambitie om in de toekomst ook de lokale publieke omroepen direct vanuit de Mediabegroting te financieren.

De *Telecommunicatiewet* garandeert dat er etherfrequenties zijn voor radio- en televisiezenders van publieke omroepen.

- Voor de commerciële omroepen geldt een lichter wettelijk kader, gebaseerd op de minimumstandaarden uit de Europese *AV-richtlijn* voor reclame en sponsoring, promotie van Europees en onafhankelijk product, en bescherming van de jeugd.
- De overheidsbemoeienis met het private deel van de journalistiek is bescheiden. Er geldt een laag btw-tarief voor digitaal en print, en er worden jaarlijks projectsubsidies beschikbaar gesteld via verschillende journalistieke fondsen.

Bijlage 2 – Werkagenda Waardengedreven Digitaliseren

De *Werkagenda Waardengedreven digitaliseren* is op 4 november 2022 gepubliceerd. Hierin zijn de volgende vijf programmalijnen benoemd.

1. Iedereen kan meedoen in het digitale tijdperk.
2. Iedereen kan de digitale wereld vertrouwen.
3. Iedereen heeft regie op het digitale leven.
4. Een digitale overheid die waardengedreven en open werkt voor iedereen.
5. Versterken van de digitale samenleving in het Caribisch deel van het Koninkrijk.

Elke programmalijn is uitgewerkt in actielijnen. Per actielijn zijn acties afgesproken met gewenst resultaat, tijdvak en uitvoerder. In deze bijlage staat hoe het departementale informatieplan OCW de relatie legt met de werkagenda. Hierbij wordt een relatie gelegd tussen de actielijnen van de werkagenda en de veranderopgaven die zijn gedefinieerd in het informatieplan van OCW. Naast de veranderopgaven zijn de volgende 4 randvoorwaarden gedefinieerd in het informatieplan OCW:

- I in het hart van beleid brengen
- Organisatie inrichting
- Werken onder architectuur
- Mensen

Elke organisatie moet zorgen dat deze randvoorwaarden zijn ingevuld. In deze bijlage wordt de relatie gelegd tussen de randvoorwaarden en de actielijnen van de werkagenda.

Het Departementale Informatieplan OCW zorgt voor de aansluiting tussen de interne informatieplannen van de dienstonderdelen van OCW. De dienstonderdelen hebben niet alleen te maken met de brede prioriteiten van OCW, maar hebben zelf ook prioriteiten. Het kan dus heel goed zijn dat een dienstonderdeel in het interne informatieplan moet aansluiten op actielijnen die niet zijn uitgewerkt in het Informatieplan OCW.

Relatie tussen Werkagenda Waardengedreven Digitalisering en Informatieplan OCW

Actielijnen	Veranderopgaven				
	Inrichten informatie-huishouding	Compliance by design	Digitale identiteit	Generieke infrastructuur	Dienst-verlening
Vergroten digivaardigheden	Randvoorwaarden				
Toegankelijke, hoogwaardige en proactieve dienstverlening				X	X
Impact online desinformatie verminderen	Randvoorwaarden				
EU-regelgeving en implementatie in samenhang ondersteunen	Randvoorwaarden				
Publieke waarden borgen	x	X			
Borgen van privacy, verantwoord datagebruik	X	X			
Anticiperen op nieuwe technologie		X			X
Versterken cybersecurity		X			
Regie op eigen gegevens	X	X	x	X	X
Hoogwaardig identiteitsstelsel, waaronder inlogmiddelen en wallet			X	X	
Algoritmes reguleren		X			
Verbeteren informatiehuishouding	X			X	X
Versterken ICT-organisatie van het Rijk	Randvoorwaarden				
Versterken ICT-systemen van het Rijk				X	

Bijlage 3 – Planningsbrief OCW met I compone

Kamerbrief beleidsreactie op het rapport <i>Naar hoogwaardig digitaal onderwijs</i> van het Rathenau Instituut en de verkenning <i>Inzet van intelligente technologie</i> van de Onderwijsraad
Kamerbrief tussenbalans kerndoelen
Kamerbrief voortgangsrapportage passend onderwijs
Kamerbrief beleidsreactie rapport Oberon en Signifikant over dyslexie
Kamerbrief aanbieding onderzoek naar kunstmatige intelligentie en lhbtq+
Kamerbrief uitgangspuntenbrief culturele basisinfrastructuur (BIS)
Kamerbrief toegankelijkheid media, inclusief ondertiteling regionale omroepen
Kamerbrief stand van zaken DUO
Kamerbrief doelen en indicatoren masterplan basisvaardigheden
Kamerbrief voortgang masterplan basisvaardigheden
Kamerbrief funderend onderwijs, in het bijzonder beroepsonderwijs (vmbo)
Voortgangsbrief programma digitaal veilig funderend onderwijs
Beleidsreactie WGS/Visie leermiddelen
Kamerbrief basisvaardigheden mbo
Kamerbrief beleidsreactie digitaliseringsvisie Dialogic
Kamerbrief regieorgaan open science
Tweede voortgangsbrief IT-traject doorontwikkelen applicatielandschap bekostiging
Kamerbrief reactie op BIT-advies doorontwikkelen applicatielandschap bekostiging, vervolgoets Adviescollege ICT-toetsing
Kamerbrief aanbieding sectorbeeld universiteiten kennisveiligheid
Kamerbrief technologiestrategie
Kamerbrief voortgang Bibliotheekbrief
Kamerbrief aanbieding beleidsadvies ICT-basisinfrastructuur
Kamerbrief onderzoek zelfcensuur en beperking diversiteit van perspectieven
Kamerbrief aanbieding en beleidsreactie van de Adviesraad voor Wetenschap, Technologie en Innovatie.
Kamerbrief aanbieding onderzoek naar zelfcensuur door wetenschappers
Kamerbrief voortgang kennisveiligheid